

Recept per il rumantsch en il Plan d'instrucziun 21

■ (cp) La Lia Rumantscha (LR) ha elavurà ina proposta co realisar l'avischinaziun al rumantsch grischun (rg) en l'instrucziun da rumantsch. Las trais conferenzas da la magistraglia rumantscha acceptan la proposta elavurada per incumbensa dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal Grischun (Deca) per l'instrucziun da rumantsch en il Plan d'instrucziun 21. La regenza decida ils proxims mais sur da la realisaziun. Dapi il 2011 è la situaziun pertutgant la lingua da standard rg ed ils idioms en scola sa midada fermamain. Il rg vegn duvrà oz sco lingua d'alfabetisaziun en las vischnancas dal Surses, a Trin ed en las scolas bilinguas da Domat e Cuira. La gronda part da las vischnancas da piunier che avevan introducì il rg en scola èn pupspè turnadas a l'idiom. Pro idioms che s'engascha per ina ferma orientaziun idiomatica da las scolas pretenda da desister dal tuttatfatg dal rg en scola. Pli ras emprovas da fixar il diever da la lingua da standard resp. dals idioms en il Plan d'instrucziun 21 n'èn betg vegnidas acceptadas. En consequenza ha il Deca incumbensà la LR d'elavurar ina proposta per la realisaziun da l'instrucziun da rumantsch en il Plan d'instrucziun 21 che definescha da nov competenzas per tut ils temas e stgalims. La LR ha inoltrà quels dis la proposta per l'avischinaziun al rg en l'instrucziun da rumantsch (tenor il model da coesistenza) al Deca. Las conferenzas da la magistraglia rumantscha consultadas ordavant – la Conferenza generala Grischun central, la Conferenza generala Ladina e la Conferenza generala Surselva – acceptan la proposta. La regenza decida ils proxims mais sur da la realisaziun da la proposta per l'instrucziun da rumantsch en il Plan d'instrucziun 21.

Proposta da la LR: rg sin il stgalim aut
L'idea principala da la proposta da la LR è che l'avischinaziun al rg en scolas che alfa-

betiseschan en l'idiom ha lieu pir sin il stgalim aut (terz ciclus en il Plan d'instrucziun 21). Las competenzas dals scolars en rg na vegnan betg examinadas, cunquai che vegnan gia examinadas las competenzas en l'idiom. Per scolas che alfabetiseschan en rg na sa mida nagut en cumpargliaziun cun la pratica dad oz.

Differenzas restan

Ensem cun represchentants da l'idea da duvrar consequentamain la lingua da standard rg e cun Pro idioms ha la LR elavurà ina proposta per la realisaziun dal model da coesistenza en il Plan d'instrucziun 21. I va per la dumonda sin tge stgalim ch'ils idioms ed il rg vegnan duvrads a moda activa resp. receptiva (leger e chapir). Ina dumonda centrala è stada schebain las competenzas receptivas en rg sajan d'examinar. En quest punct n'han ins betg pudì eliminar las differenzas. Aderents dal rg vulan fixar en il Plan d'instruc-

ziun 21 determinaziuns relevantas per examinar las competenzas receptivas en la lingua da standard. Pro idioms na vul per cunter sche pussaivel insumma nagin rg en scola, per che scolaras e scolars na vegnian betg confruntads cun in'ulteriura varianta rumantscha.

Realisà la filosofia dal model da coesistenza

Cun sia proposta per la realisaziun da l'instrucziun da rumantsch en il Plan d'instrucziun 21 persequitescha la LR vinavant la finamira fixada en il model da coesistenza: las generaziuns vegnintas survegnan tras la scola la pussaivladad da s'avischinar al rg per pudair leger pli facilmain texts da diever public. La proposta tegna quint da la circumstanza che la posiziun dal rumantsch è fitg differenta tut tenor vischnanca. Uschia po l'instrucziun resguardar differenzas regionalas en connex cun la situaziun linguistica.

Puncts centrals

1. Scolas che alfabetiseschan en ils idioms dovran sulettamain lur idiom. Sin il stgalim aut (terz ciclus en il Plan d'instrucziun 21) vegnan ils scolars da questas scolas avischinads al rg ed als ulteriurs idioms. Per l'alfabetisaziun en ils idioms dovri meds d'instrucziun adequats per tut ils stgalims da scola. La LR beneventa l'incumbensa dal Deca per mauns da la Scola auta da pedagogia dal Grischun da concepì meds d'instrucziun rumantschs. La LR è pronta da sustegnair il Deca da realisar ils meds d'instrucziun.

2. Per scolas che alfabetiseschan en rg vala l'avischinaziun als idioms sin il stgalim aut. L'agen idiom vegn vinavant promovì en scola da fund ensi tras il contact quotidian a bucca.

3. En il Plan d'instrucziun 21 èn definidas las finamiras che ston vegnir cuntanschidas obligatoricamain. Per scolas che alfabetiseschan en l'idiom na datti naginas pretendens minimas en rg, pia naginas competenzas che ston vegnir cumprovadas u examens.

4. Per che l'avischinaziun al rg gartegia en il terz ciclus èsi necessari da preparar las scolastas ed ils scolasts cun ina scolaziun adattada. En pli duai mintga scola avair la libra tscherna da realisar questa avischinaziun conform a la situaziun (las competenzas linguisticas dals scolars a Mustér, Münstair u Samedan n'èn betg las medemas).